

jú vyjsť tieto rukopisy: Tadeáš Hájek z Hájku, Lekárska dišputácia na pražskej univerzite (ed. Z. Horský), F. Bratránek, J. W. Goethes Urworte (ed. J. Loužil) a A. Smetana, Prednášky o nemeckej klasickej filozofii (ed. I. Michňáková). Plánuje sa vydanie textov B. Šmerala (ed. Z. Solle).

Takto sa pružne dostávajú do rúk historikov českej filozofie rukopisy, ktoré by azda normálnou tlačou nikdy nevyšli. Aj Filozofický ústav SAV začal kedysi s edi-

ciou Pramene, v ktorej chcel bežným spôsobom uverejňovať rukopisy z dejín slovenskej filozofie. Edícia biedne živorí, predovšetkým pre nedostatok tlačiarenskej kapacity. Pritom aké množstvo rukopisov z tohto odboru, aj cenných, leží sotva prístupné po archívoch a knižniciach!

Preto môžeme našim českým kolegom len úprimne blahopriať k ich veľkým možnostiam a pokúšať sa získať takéto možnosti aj pre seba.

T. Münz

EVOLÚCIA AKO AUTOREGULÁCIA

O vzrastajúcom trende potreby hlbšieho preskúmania a precizovania najvšeobecnejších filozofických kategórií svedčí v súčasnosti, okrem iného, aj neobyčajne intenzívny záujem filozofov o výsledky exaktných vied, o možnosti ich všestrannejšieho využitia pre konkretizáciu obsahu filozofických pojmov.

Nevyhnutnosť kooperácie filozofie s parciálnymi vedami je jedným z nesporných predpokladov existencie a rozvoja filozofie vôbec a materialistickej filozofie zvlášť. Žiaľ, nie sú však ojedinelé prípady, keď je výsledkom tejto spolupráce jednostranná generalizácia poznatkov špeciálnych vied, alebo keď niektoré vedecké disciplíny prílišným „filozofovaním“ nadobudnú špekulatívny charakter. O to je potrebnšie a cennejšie — tak pre filozofiu, ako aj pre jednotlivé vedy — seriózne úsilie o syntetizáciu čiastkových poznatkov na filozofickej rovine bez rizika mechanickej synchronizácie.

V najnovšej filozofickej produkcii je úspešným dokladom plodnej spolupráce filozofie a čiastkovej vedy — konkrétne biológie — kniha F. Čížka a D. Hordáňovej *Evolution als Selbstregulation*, (VEB Gustav Fischer Verlag, Jena 1971, 316 s.), skúmajúca jednu z kľúčových otázok tak filozofie, ako aj teoretickej biológie — otázku evolúcie. Práca svojou te-

matikou nadväzuje na predchádzajúcu publikáciu autorov, ktorá vyšla pod názvom *Přírodní výběr jako hlavní faktor evoluce* (Academia, Praha 1966), avšak v recenzovanej knihe je výraznejší presun smerom k hlbšej analýze biologického mechanizmu evolúcie — predovšetkým na populačne druhej úrovni, k všeobecnejším filozoficko-metodologickým aspektom skúmania týchto vývinových procesov, k možnosti ich interpretácie pomocou pojmového aparátu kybernetiky a moderných matematických postupov. Je nevyhnutné hneď zdôrazniť, že tento presun záujmu prináša okrem širšieho rozpracovania niektorých základných myšlienok, nastoľovaných už v predchádzajúcich štúdiách jedného z autorov¹, nové cenné impulzy k prehĺbeniu dialektickomaterialistickej koncepcie vývoja, jeho zákonitostí a evolučnej charakteristiky života.

Marxistické chápanie evolúcie, v zmysle rozsahu a foriem variability ako neohraňiteľnej a neobmedziteľnej, vyhyba sa jednostrannému favorizovaniu niektorých

¹ Pozri ČÍŽEK, F.: Filozofické otázky teórie druhu, ČSAV, Praha 1963; ČÍŽEK, F.: Univerzálnosť a nerovnocennosť druhu, Biológia, 9, 1960; ČÍŽEK, F.: Materiálny substrát života a prenos dedičnej informácie, Sb. Filozofické problémy moderní biologie, Praha 1963 a iné.

vývinových foriem života pred inými — ako je to skoro pravidlom v nedialektických teóriách evolučného pohybu. Dialektický materializmus koncentruje svoju pozornosť na analýzu všeobecných zákonitostí vývinových procesov. Autori, vychádzajúc zo základných marxisticko-leninských princípov, v jednote s najmodernejšími vedeckými postupmi, nastoľujú originálny a interesantný pohľad na evolučný proces živej hmoty na úrovni populačne druhovej. Naše vedomosti o tejto — podľa autorov najdôležitejšej — úrovni evolúcie, na ktorej sa bezprostredne uskutočňuje evolučná transformácia živej hmoty, obohacujú sa až v posledných desaťročiach rozvoja biológie. Znalosti o zákonitostiach na tejto úrovni evolúcie sa obmedzovali väčšinou len na konštatovanie štatistických zákonitostí. Ku kladom uvedenej publikácie patrí úspešná snaha autorov o fundamentálnu a hlbokú analýzu vnútorného mechanizmu evolúcie, jej regulačných a dynamických zákonitostí.

Autori venujú širokú pozornosť aj otázke možnosti kybernetického modelovania vývoja, otázke organickej účelnosti a hlavne autoregulatívnemu charakteru evolúcie, čím podnetne prispievajú k prehlbeniu dialektickomaterialistickej koncepcie descendenčnej teórie a zároveň k eliminácii rôznych idealistických interpretácií biologického progresu, ako je napr. teória „entelechie“, „psychologického impulzu“, „organického indeterminizmu“, „teologického finalizmu“ a pod.

Hlavnou tematikou práce je problém všeobecných autoregulačných mechanizmov a zákonitostí evolúcie na populačne druhovej úrovni ako základnej sféry evolučnej transformácie života. K biotickým aspektom evolúcie autori pristupujú z hľadiska univerzálnych stránok samoriadiacich procesov a tento prístup determinuje i celú koncepciu knihy. Pre autorov to konkrétne znamenalo analyzovať tie formy evolučného procesu, ktoré majú charakter autoregulačných systémov, a vymedziť konkrétne jednotky — nositeľov tohto pohy-

bu v biosfére, ako je jedinec, populácia, druh, a skúmať ich vzájomné vzťahy a zákonitosti. Týmto otázkam je venovaná I. a II. kapitola.

I. kapitola podáva všeobecnú evolučnú charakteristiku života, skúma biotické determinanty evolúcie, otázku foriem a mechanizmov prírodných selektívnych procesov a otázku vzťahu medzi prírodným výberom a bojom o život. Autori podrobujú kritickej analýze mnohé subjektivistické koncepcie úlohy prírodného výberu v evolučnom procese.

F. Čížek a D. Hodáňová vychádzajú z názoru, že z hľadiska súčasného vedeckého obrazu prírody, ku ktorému podstatnou mierou prispel dialektický materializmus, nie je možné evolučnú diferenciaciu živej hmoty vysvetľovať len vplyvom pôsobenia náhodných izolovaných faktorov, či už vnútorných alebo vonkajších, dedičných alebo získaných. Autori zdôrazňujú, že nerovnomernosť vývoja organického sveta nie je len výrazom genetickej nerovnorodosti organickej foriem, ale aj priamym dôsledkom vnútornej rozpornosti samých biotických štruktúr. Táto rozpornosť sprevádza evolučnú diferenciaciu všetkého živého a vyplýva zo vzťahov medzi jeho základnými vlastnosťami. V evolučnom procese sa nemenia len organizmy a druhy, ale aj vzťahy medzi nimi, pričom je možné v stavbe organizmov a druhov odhaliť odraz týchto vzťahov. Jednotlivé komponenty organického sveta sa neprejavujú len ako relatívne nezávislé časti a štruktúry, vzájomne sa líšiacie tempá evolúcie, ale aj ako hierarchické sústavy vzájomne spojených a závislých častí (organizmus — druh — biocenóza — biosféra).

Pri otázke vymedzenia vzťahu medzi prírodným výberom a bojom o život sa autori prikláňajú k všeobecne prijatému názoru o pozitívnom prínose darwinizmu do materialistickej teórie vývoja organických foriem. Darwin dokázal, že v existencii boja o život a v prírodnom výbere je vyjadrený biologický mechanizmus vnútorného rozporu živého ako jedna podstatná

materiálna príčina jeho vývoja. Pojem boja o život však autori nestotožňujú s pojmom prírodného výberu, i keď uznávajú názor o priamej závislosti prírodného výberu od boja o život. Pojem prírodného výberu chápu predovšetkým ako biologický výraz vzájomného vzťahu medzi samými organizmami, ktorý sa realizuje cez niekoľko pokolení ako zachovanie lepšie prispôbosených jedincov (výberom kladných odchýlok, postupnou transformáciou dedičných zmien v adaptívnom prispôbení). Pojem boja o život interpretujú v užšom zmysle než pojem prírodného výberu. Boj o život vystupuje vo funkcii „sita“ už relatívne hotových foriem, kým prírodný výber upevňuje a pretvára prostredníctvom zmien jednotlivých organizmov populačne druhové systémy. Autori však prizvukujú, že oba procesy sú tesne spojené a v rôznej miere závislé jeden od druhého. Predstavujú vnútorný mechanizmus evolúcie.

Na základe týchto úvah autori skúmajú aj otázku, či je možné prírodný výber a jeho intenzitu považovať za priame kritérium progresívneho vývoja. Prikláňajú sa k názoru, že prežívanie najlepšie prispôbosených foriem nepredpokladá nevyhnutný vznik progresívnych štruktúr a organizácií, i keď jedným z podstatných prejavov progresívnej evolúcie je zdokonalenie adaptability. Problém výberu kritéria progresivity sa však komplikuje pri skúmaní štruktúr prejavujúcich vysokú frekvenciu samostatnej aktivity, ktorá môže zabezpečovať prežívanie danej štruktúry pri relatívnej stabilnosti podstatných vlastností. Prírodný výber spolu s biocenotickými vzťahmi odpovedá — podľa autorov — len za jednu zo základných charakteristík evolúcie — za relatívnu účelnosť organických foriem.

V ďalších častiach tejto kapitoly sa autori širšie zaoberajú formami prírodného výberu z hľadiska foriem evolúcie. Táto problematika nevyhnutne vyžaduje vymedzenie sféry pôsobenia prírodného výberu ako evolučného faktoru a vymedzenie nositeľov tohto pôsobenia. Druhá kapitola je splnením uvedenej metodologickej požia-

davky. Je koncentrovaným výkladom koncepcie autora F. Čížka, na ktorej pracuje už niekoľko rokov a ktorá patrí dnes v teoretickej biológii k najrozpracovanejším. Obsahuje všeobecnú charakteristiku druhu ako nositeľa evolúcie, charakteristiku druhej organizácie života, analýzu štruktúry druhu a procesov jeho evolučnej transformácie. Ďalej venuje pozornosť problematike reálnosti a diferenciacie druhu, kriticky sa vyslovuje k ich subjektivistickému chápaniu a skúma niektoré filozoficko-metodologické aspekty tejto problematiky.

Vychádzajúc z myšlienky, že vývoj organického sveta je určovaný výberom i prostredníctvom medzidruhového boja o život, autor podrobne skúma predovšetkým populačne druhovú organizáciu života ako hlavnú zónu pôsobenia výberu v zmysle evolučného činiteľa. Úroveň organizácie jedinca ťažko umožňuje — podľa autorovho názoru — pôsobenie prírodného výberu ako evolučného faktoru hlavne preto, že elementy tohto systému nemajú dostatočne vysoký stupeň samostatnosti, ktorá je nevyhnutnou podmienkou uplatnenia prírodného výberu. Na úrovni biocenotickú je pôsobenie prírodného výberu ako vývojového činiteľa tiež sporné, hlavne následkom vysokej kvalitatívnej heterogenosti tejto organizácie, kde je nepravdepodobná možnosť existencie dostatočného (štatisticky preukázateľného) množstva blízky (relatívne rovnocenných) druhov v danej biocenóze. Na úrovni organizácie jedincov (organizmu) nemôže teda prírodný výber pôsobiť ako evolučný faktor pre príliš vysokú integráciu vzťahov medzi časťami, na úrovni naddruhovej organizácie pre prílišnú slabosť týchto vzťahov. Autor teda obhajuje názor, považujúci populačne druhovú organizáciu života za optimálnu zónu pôsobenia výberu. Populácia a druh predstavujú — píše autor — reálne, organicky celistvé dynamické systémy, ktorých štruktúra umožňuje pôsobenie prírodného výberu ako evolučného faktoru. Pre druh ako základnú sféru pôsobenia prírodného výberu je charakteristická jednak mož-

nosť dlhodobej autoreprodukcie a existencie, jednak schopnosť samostatného historického vývoja. Pritom sám druh môže byť sformovaný len historickým vývojom, t. j. postupne, len v procese prírodného výberu.

Pojem druhu autor vymedzuje ako nadindividuálnu formu dynamickej, relatívne celistvej organizácie života. V súčasnej teoretickej biológii však doteraz existuje značná nejednotnosť názorov o tejto otázke. Mnohí biológovia chápu ešte stále druh len ako mechanický agregát jedincov. Konceptia autora úspešne konkuruje rôznym metafyzickým a subjektivistickým názorom a zdôvodňuje nevyhnutnosť dialekticko-materialistického metodologického postupu pri riešení kľúčových otázok teoretickej biológie. [Pozri najmä časť b) druhej podkapitoly o reálnosti druhu a tretiu podkapitolu o štruktúre druhu.]

Napokon ďalšie časti tejto kapitoly zdôrazňujú chápanie druhu ako organicky celistvého dynamického systému, aby v tretej — najvýznamnejšej — kapitole mohla byť fundamentálne podložená autoregulatívna charakteristika prírodného výberu, ako základnej formy samoriadiaceho mechanizmu evolučných procesov na populačne druhovej úrovni organizácie živej hmoty.

III. kapitola, nazvaná *Der selbstregulierende Charakter der Selektion*, obsahuje tri podkapitoly venované otázkam evolúcie ako autoregulácie, predpokladom samoriadiacich vývinových procesov a možnostiam kybernetického modelovania vnútorného mechanizmu selekcie.

Systém populácie i celého druhu autori definujú ako relatívne stabilný systém s určitou rovnováhou (v danom okamžiku), ktorá sa udržiava pomocou autoregulácie. Prostriedkami autoregulácie sú všetky vnútro-druhovú vzťahy a vzťahy medzi druhom a prostredím (autoreprodukcia, rekombinácia, sústava vnútro-druhových korelácií atď.). Každý živý, organicky celistvý systém funguje v ustavičnom vzájomnom pôsobení s prostredím. Toto vzájomné pôsobenie sa uskutočňuje vo forme

prispôbovania sa a reguluje sa prírodným výberom. Výber užitočných zmien v živom systéme má však tendenciu k neurčitosti a predstavuje štatistický súbor náhodných udalostí, kde konečný výsledok — prispôbenie — môže sa dosiahnuť len s určitým stupňom pravdepodobnosti. Z tohto hľadiska sa autori domnievajú, že jav premenlivosti možno považovať za podmienku homeostatickej regulácie a prírodný výber za zvláštny regulátor, ktorý samočinne realizuje spätnoväzbové informácie o užitočnosti tej-ktorej zmeny v živom systéme.

Evolučný proces je ovplyvňovaný veľkým množstvom faktorov (napr. ako je mutabilita, rôzne formy izolácie a i.), ale nevyhnutným činiteľom evolúcie je len prírodný výber. Prírodný výber autori považujú za hlavný regulátor autoorganizácie živých systémov, ktorý funguje v dialektickej väzbe s homeostatickými regulátormi (v rámci ontogenézy), teda za dominantný mechanizmus evolúcie. V ďalšej časti tejto kapitoly sa autori zaoberajú hlavne možnostami exaktného skúmania tohto procesu. Prichádzajú k záverom o možnosti využitia najmodernejších metodologických postupov, ktoré poskytuje súčasná úroveň matematiky, kybernetiky, teórie hier, v jednote s princípmi dialektickomaterialistickej filozofie.

Problém hlbšieho štúdia evolúcie zo spomínaných hľadísk je dosiaľ pomerne málo rozpracovaný. Na možnosť kybernetického modelovania evolúcie ako autoregulatívneho procesu prvýkrát obrátil pozornosť v druhej polovici 50-tych rokov I. I. Šmalgauzen, jeden z najvýznamnejších sovietskych teoretikov evolúcie. Kým mnoho autorov (R. Lavocat, A. Vandel, G. J. Freidman), pokúšajúcich sa využívať možnosti kybernetického prístupu k procesom evolúcie, zostáva len pri konštatovaní všeobecných schém, Šmalgauzenovi sa podarilo dosiahnuť určité — relatívne ucelené — riešenie týchto problémov. Autori recenzovanej publikácie v mnohých ohľadoch podporujú jeho názory. Upozor-

ňujú aj na niekoľko ďalších dôležitých otvorených otázok, ktorých všestranné skúmanie sa javí ako predpoklad pokračujúceho rozvoja prírodovedeckého bádania v tejto oblasti. Je to predovšetkým problém odhalenia a precizovania zákonitostí regulujúcich mechanizmov evolúcie.

Autori ďalej uvádzajú, že kybernetické modelovanie evolúcie na populačne druhej úrovni života je možné, pretože sú tu splnené predpoklady akéhokoľvek kybernetického modelovania, ako je napr. existencia celistvých systémov, zložených z diskretných častí, štatistická a objektívne náhodná povaha niektorých procesov vnútri daného systému; druh ako systém má charakter otvoreného systému, kde platí vlastortermodynamických princípov, jemu vlastných, existujú tu vzťahy spätnoväzbových autoregulačných mechanizmov a i.

Už zakladatelia kybernetiky zaradili medzi jej úlohy i štúdium fyziologických funkcií organizmu a funkciu nervového systému, nevenovali však pozornosť možnosti aplikácie kybernetických postupov pri skúmaní procesov *historickej* transformácie organizmov, evolúcií. Pri štúdiu evolúcie — zdôrazňujú autori — už prekračujeme hranice organizmu ako jedinca, lebo podstata tohto procesu sa nerealizuje v jedincoch, ale v populáciách jedincov. Evolúciu je pritom nevyhnutné chápať nielen ako zákonitý proces, prejavujúci sa v stupňoch adaptácie organizmov k podmienkam prostredia, v progresívnej diferenciacii, vo zvýšení úrovne organizácie a v určitých smeroch špecializácie, ale aj ako regulovaný proces. Regulácie sa zúčastňujú tak vnútorné faktory (dôkazom toho je súlad organizácie a funkcií), ako aj vonkajšie (dôkazom sú rôzne formy modifikácie organizmov ako prejav prispôsobenia k prostrediu). Regulujúci mechanizmus je teda zrejme skrytý v špecifických formách vzájomného dialektického pôsobenia organizmov a prostredia. Autori však upozorňujú, že autoreguláciu evolúcie, ako základnú formu tohto vzájomného dialektického pôsobenia, nie je možné chápať

v zmysle púheho dekódovania istého programu, ako je to napr. pri vývoji organizmu. Usmernenosť evolúcie, a to i v teleonomickom zmysle, je dôsledkom štatistických procesov a znamená pohyb ku skvalitneniu adaptácie pod tlakom výberu. Preto ani tzv. teleonomickosť fylogénzy nie je dôkazom jej predurčenosti a mechanického „zaprogramovania“.

Autori ďalej uvádzajú niektoré pozitívne výsledky aplikácie kybernetiky na štúdium biocenózy, ukazujú však aj niektoré hranice jej využitia v biológii. Pre biologické štúdium procesov živej hmoty je dôležitá nielen kvantitatívna deskripcia zvláštností fungovania týchto procesov, ale aj skúmanie všeobecných zákonitostí, podmieňujúcich progresívnu kvalitatívnu diferenciaciu živých systémov. A práve pri týchto otázkach sa najvýraznejšie prejavujú limity fenomenálne kvantitatívnych analytických postupov a ukazuje sa dôležitosť syntetizácie, vychádzajúcej okrem množstva empirických poznatkov aj zo širších filozoficko-metodologických princípov.

Kybernetický model samočinných a samoriadiacich mechanizmov vývojových procesov však v značnej miere prispieva k prehĺbeniu materialistickej interpretácie takých jeho prejavov, pri vysvetľovaní ktorých sa v teoretickej biológii vyskytovalo najviac špekulatívizmu a subjektívizmu. Je to hlavne otázka organickej účelnosti, ktorej je venovaná záverečná — IV. kapitola. Autori vyzdvihujú, že tzv. teleonomické chápanie evolúcie alebo iných procesov prebiehajúcich v živej hmote nesmie byť spojené s doktrínami finálnych príčin, podľa ktorých sa realizácia určitých procesov v prítomnosti vysvetľuje kauzálnym pôsobením budúcnosti na prítomnosť. V súčasnej teoretickej biológii sa uplatňujú len tie tzv. teleonomické explikácie, ktoré nemystifikujú účelnú organizáciu, len špecifikujú funkcie vecí a procesov.

Záverom je nevyhnutné znovu zdôrazniť, že táto pozoruhodná práca, okrem obohatenia biologickej evolučnej teórie, znamená

originálny prínos aj k filozofickej teórii vývoja, pretože i keď ide o analýzu vývoja na biologickom materiáli, majú závery všeobecne platný význam. Prispievajú k prehĺbeniu pojmového aparátu materialistickej dialektiky, hlavne pokiaľ ide o kategóriu vývoja, samovývoja, progresu, štruktúry a funkcie, nevyhnutnosti a ná-

hody, zákonitosti a pod. Publikácia si rozhodne zasluhuje pozornosť predovšetkým čitateľov zaoberajúcich sa filozofickými otázkami prírodných vied, ale i tých, ktorí sa zaujímajú aj o širšie filozoficko-metodologické problémy.

Marta Zágorská

MARXIZMUS, EXISTENCIALIZMUS A OTVORENÝ KATOLICIZMUS O ČLOVEKU

Popredný poľský marxistický filozof Tadeusz M. Jaroszewski napísal o filozofii v posledných rokoch niekoľko kníh a množstvo statí. Jeho kniha *Osobowość a wsólnota* (vyd. Książka i wiedza, Varšava 1970, 600 strán) zhŕňa prevažne predošlé publikácie. Obsah a zámer sa zdôrazňuje v podtitule knihy *Problémy osobnosti v súčasnej filozofickej antropológii — marxizmus, štrukturalizmus, existencializmus, kresťanský personalizmus*.

Ako je známe, pohyb medzi izmami zväzda mnohých len k prejavom súhlasu s jedným alebo nesúhlasu s iným izmom a myšlienkou. Jaroszewski sa nedá zlákať k podobnému postoju, neuchyluje sa k dogmaticko-sektárskemu non licet. Naopak, snaží sa tolerovať názory a nechať ich v platnosti, dokiaľ o nich nerozhodne objektívna analýza. Má k tomu potrebnú dobrú znalosť diel autorov, ktorí sú v centre jeho pozornosti, čo aj využíva, a svoje súdy o nich bohato ilustruje citátmi z pôvodných prameňov. Skoro výhradne sa venuje Francúzom. A nie bezdôvodne, pretože Francúzi viackrát boli iniciátormi v tejto oblasti. Aj pri budovaní metafyziky sa neraz dostali k zakladaniu antropológie, kým napr. mnohí nemeckí filozofi v úsilí o antropológiu konštruujú metafyziku. Sústreďuje sa predovšetkým na J. P. Sartra, J. Maritaina a E. Mouniera. Výklad týchto autorov spolu s interpretáciou Marxa predstavuje hlavný výkon autora a základ knihy, preto sa o nich zmienime zvlášť.

Výklad *existencializmu* má v podstate opisno informačnú povahu. Podávať informáciu o informácii by nemalo význam, preto sa obmedzíme na hodnotenie. Podľa Jaroszewského existencializmus plní dve protikladné funkcie: konzervatívnu, lebo rozpory kapitalistickej civilizácie ukazuje ako všeľudské a nemenné, a kritickú funkciu, pretože je zároveň obžalobou kapitalistickej spoločnosti. Tieto funkcie existencializmu „odzrkadľujú rozpornosť spoločenského postavenia samých jeho tvorcov. Hovoria o viacvýznamovej povahe existencialistickej filozofie, pretože v závislosti od spôsobu, ako sa dešifruje, vykazuje zároveň konzervatívny i kritickoopozičný spoločenský význam“ (s. 251). „Z toho tiež vyplýva onen čudný paradox, že existencializmus pre jedných môže byť motívom pre únik z radov revolučného hnutia, pre iných naopak ohnivkom vedúcim k marxizmu — *cum duo faciunt idem, non est idem*“ (s. 252). Na tomto mieste Jaroszewski mohol povedať aj iné: hoci človek myslí, že robí to isté, nie je to vždy to isté. Vysvetľoval by sčasti tendenciu Sartrovho existencializmu, na ktorej Jaroszewski trvá, prekonávať sám seba, takže by mu bolo možné priznať určitú životnosť, čo sa nedá povedať o filozofických sústavách, ktoré nie sú schopné tohto samovývoja.

Jaroszewski vyznačuje sociálno-politický základ existencializmu: „Súčasný existencializmus je výrazom toho, že časť tvorivej inteligencie, maloburžoázie, akade-